

ТЭАРЭТЫЧНЫЯ ПАДЫХОДЫ ДА ПЕРЫЯДЫЗАЦЫ ЭМПІРЫЧНЫХ ДАСЛЕДАВАННЯЎ КАГНІТЫЎНЫХ СТЫЛЯЎ

Генезіс стылявога падыходу. Слова «стыль» (гр. *stylos* палка, палачка, стрыжань) абазначае інструмент для пісьма ў выглядзе востраканечнага стрыжня з косці альбо металу. Старажытныя грэкі і рымляне пісалі стылем на драўляных таблічках, пакрытых воскам. Пры пісьме воск выцарапваўся. Памылкі сцэралі тупым бокам стылю, што рабілася ў выглядзе лапатачкі альбо шара. Яшчэ ў старажытнасці ад назвы гэтага інструмента ўзнікла адцягненае паняцце «стыль», азначаючае літаратурны стыль аўтара.

Псіхалогія запазычыла паняцце стылю з вобласці мастацтва, дзе пад стылем разумеюць «устойчивую целостность или общность образной системы, средств художественной выразительности, образных приемов, характеризующих произведение искусства или совокупность произведений» [18, с. 514]. Катэгорыя стылю мае некалькі ўзроўняў абагульненасці. Найбольш агульнымі з'яўляюцца паняцці гістарычных і нацыянальных стыляў. Сярэдні ўзровень звязаны са стылямі асобных мастацкіх школ і напрамкаў, дзе выразнікам стылю выступае пэўная група людзей. У аснове гэтай іерархіі знаходзіцца мноства індывідуальных стыляў, стварэннем і суб'ектам якіх з'яўляюцца канкрэтныя людзі.

Суадносіны паміж кампанентамі дадзенай іерархіі мяняліся і азнаменаваліся к XX ст. Сцвярджаннем прыярытэту індывідуальнага стылю над гістарычнымі і нацыянальнымі стылямі. Перавага індывідуальнай формы стылю над яго групавой формай звязана, магчыма, з пашырэннем грамадзянскіх правоў і творчай свабодай асобы. Дзейнасць, выступаючая ўмовай фарміравання стылю, патрабуе пэўнага вызвалення яе выканаўцы і талерантнасці грамадства.

Пазіцыі індывідуальнага стылю ў мастацтве ўзмацніла распрацоўка механізму аховы аўтарскіх правоў. Творы мастацтва перасталі быць ананімнымі і народнымі. Упершыню гэту думку выказаў Г. дэ Бюфон у прамове з нагоды яго

выбрання ў члены Французскай акадэміі ў 1753 г.: «Богатство знаний, глубина наблюдений, даже сама новизна открытий еще не служит надежной гарантией бессмертия. Эти вещи вне человека, стиль же есть сам человек. Поэтому стиль нельзя ни отнять, ни перенять, ни подменить» [12, с. 154].

У псіхалагічным кантэксце вучэнне аб стылі ўпершыню знайшло афармленне ў працах А. Адлера для тлумачэння індывідуальнай разнастайнасці жыццёвага шляху асобы. Як сцвярджае А. В. Лібін [9], канцэпцыя стылю афармлялася адначасова з развіццём уяўленняў вучонага аб сацыяльных інтарэсах. Пад сацыяльнымі інтарэсамі А. Адлер разумеў міжвольныя імпульсы індывіда, якія выражаліся ў яго імкненні знаходзіцца побач з другімі людзьмі, адаптавацца да соцыуму. Пад уплывам недасканаласці індывідуальнай арганізацыі і пагрозы з боку бліжэйшага сацыяльнага асяроддзя ў першыя 3—5 гадоў жыцця ў дзіцяці фарміруюцца ахоўныя і кампенсаторныя стратэгіі, адзіная лінія актыўнасці індывіда, штыляжыць у аснове стылю. У далейшым індывід абараняючыся ад усведамлення ўласнай непаўнацэннасці і жадаючы дасягнуць дамінавання ў адносінах з другімі людзьмі, імкнецца падтрымаць сфарміраваны стыль.

Упершыню тэрмін «жыццёвы стыль» А. Адлер выкарыстаў у 1926 г. Раней ім ужываліся паняцці «накіроўваючы вобраз», «форма жыцця», «лінія жыцця», «жыццёвы план», «лінія развіцця цэласнай асобы» [15]. Стыль жыцця ён дэфінуе як «значение, которое человек при дает миру и самому себе, его цели, направленность его устремлений и те подходы, которые он использует при решении жизненных проблем» [1].

А. В. Сідарэнка [15] канкрэтызуе прыведзенае азначэнне і звяртае ўвагу на два аспекты: 1) стыль — гэта прынятая чалавекам канцэпцыя жыцця; 2) прыняты чалавекам патэрн паводзін. Дысананс, які стварыўся паміж канцэптуальным палажэннем індывідуальнай псіхалогіі А. Адлера («мы не рассматриваем людей как

тылы» [1]) і практычнай запатрабаванасцю «аўковай тыпалогіі, на наш погляд, не садзейчаў далейшай распрацоўцы тэорыі стылю жыцця. Насуперак сцвярджэнню, што ў кожнага чалавека свой стыль, А. Адлер выдзяляў казысны, кіравальны, пазбягальны і атрымліваючы жыццёвыя стылі.

Такім чынам, А. Адлер выкарыстоўваў паняцце стылю як характарыстыкі сістэмы мэт чалавека, забяспечваючых яго сацыяльную таўнацэннасць. Стыль жыцця чалавек не стварае, ён складваецца ў працэсе ўзаемадзеяння арганізма і сацыяльных умоў жыццядзейнасці. Тры гэтым вучоны дапускаў атаясамліванне паняццяў «стыль жыцця», «характар» і «асоба».

Іншы змест у паняцце стылю ўкладваў Олпарт. Пад стылем ён разумеў сукупнасць гэтых асобы «інструментальнага парадку», якія ў сваю чаргу атаясамліваюць з «дыспрапорцыямі ўзброенасці» В. Штэрна. Г. Олпарт уявіў, што некаторыя рысы асобы могуць мець выключна інструментальнае значэнне і рэпрэзентаваць стыль альбо экспрэсію паводзін, але не абязькова з'яўляцца часткай базавай асобаснай структуры [16]. У ліку стылявых якасцей асобы ён называе ветлівасць, гаварлівасць, пастаянства і рашучасць. У цэлым Г. Олпарт не дыферэнцыруе індывідуальныя аперацыі, пры дапамозе якіх задавальняюцца матывы, і функцыянальна-дынамічныя асаблівасці, якімі абумоўлены гэтыя аперацыі: тыя і другія ён характарызуе як «дыспрапорцыі ўзброенасці».

Погляды Г. Олпарта паўплывалі на развіццё паняцця стылю ў амерыканскай псіхалогіі. Стагнер пад стылем разумее асобасна абумоўленыя абагульненыя схемы перцэптыўных актаў (перцэптыўныя стылі) і форм рэагавання (рэактыўныя стылі). Да перцэптыўных стыляў ён адносіць абагульненыя схемы суаднясення зобразаў, якія разглядаюцца як перцэптыўныя аперацыі; да рэактыўных — розныя тыпы эмацыянальнага разраду: рухальны (чалавек сціскае кулак), саматычны (бляднее, чырванее), мяккінетычную дынаміку пры фрустрацыі, выяўленую ў вопытах па методыцы Э. Міра-Лопеца. Рэактыўныя стылі не звязаны з канкрэтным зместам перажываемага і ўсведамляемага чалавекам, гэта фармальна-дынамічныя характарыстыкі. Як і ў Г. Олпарта, індывідуальныя перцэптыўныя стылі Р. Стагнера — гэта інструментальныя ўласцівасці, што характарызуюць аперацыі, якія выкарыстоўвае асоба для задавальнення матываў.

Можна канстатаваць, што экскурс у перадгісторыю вучэнняў аб стылі мае самастойную навуковую каштоўнасць. Аднак вопыт гэтых даследаванняў недастаткова асэнсаваны, таму

абмяжуемца агульнымі вывадамі. У 1930—1940-х гг. паняцце «стыль» актыўна выкарыстоўвалася ў псіхалогіі асобы: як метафарычна-апісальны канструкт, які тлумачыць інтэгральныя характарыстыкі жыццядзейнасці чалавека; 2) як тэрмін з арсенала праектыўных псіхадыягнастычных метадык. Г. Роршах і Р. Вартэглічылі, што пэўныя фармальныя характарыстыкі, незалежна ад іх паходжання, павінны працягвацца ў розных дзеяннях суб'екта.

Спынімся на аналізе тэарэтычных вытокаў псіхалогіі кагнітыўных стыляў, якія дастаткова поўна прадстаўлены ў замежнай і айчынай псіхалогіі: Т. В. Карнілава і Г. У. Парамей [7], Г. Клаўс [4], S. Messer [23], К. У. Сізоў [16], А. В. Салаўёў [17], М. А. Халодная [19—21], І. П. Шкуратава [22] і інш.

У якасці крыніц часцей выкарыстоўваюцца нямецкая псіхалогія (А. Адлер, М. Мейман, К. Юнг), гештальтпсіхалогія, псіхааналітычная традыцыя (Дж. Клейн, Р. Гарднер, Ф. Хольцман, Г. Шлезінгер), тэорыя дыферэнцыраванасці псіхічных сістэм К. Левіна, даследаванні індывідуальных стратэгіі катэгарызацыі (Дж. Каган), палажэнне аб рыгіднасці і рыгідным кантролі (Р. Кэтэл, Дж. Струп) і кагнітыўныя тэорыі асобы (О. Харві, Д. Хант, Х. Шродэр). Шэраг даследчыкаў падкрэсліваюць уклад прац Г. Роршаха і Д. Рапапорта па распрацоўцы новых тлумачальных схем аналізу рэзультатаў праектыўных метадык [7], школы «New look» і палажэнняў аб уплыве асобасных характарыстык на працэсы ўспрымання і мыслення [7, с. 16].

Увагі заслугоўвае вывад амерыканскага псіхолага Дж. Кагана аб тым, што псіхалогія кагнітыўных стыляў з'яўляецца рэзультатам навуковага супрацьстаяння біхевіярызму і школы Ж. Піяжэ (S. Messer [51]). У цэлым паняцце кагнітыўнага стылю аперацыяналізавана ў сучаснай кагнітыўнай псіхалогіі і адказвае ўяўленню аб псіхіцы як дыскурсіўнай актыўнасці. У кагнітыўнай псіхалогіі асоба пазнаючага з'яўляецца актыўнай, а прынцып апераджальнага пазнання індывідам знешняга свету, інтэрпрэтацыя, уплыў сфарміраваных структур рэпрэзентацыі на вылучэнне і ўспрыманне сенсорнага стымулу адыгрываюць важную ролю ў кагнітыўнай мадэлі пазнання.

Праблемы перыядызацыі даследаванняў кагнітыўных стыляў. Праблемай сучаснай псіхалогіі кагнітыўных стыляў застаецца распрацоўка і абгрунтаванне агульнапрызнанай навуковай перыядызацыі даследаванняў. У айчынай псіхалагічнай навуцы існуюць тры альбо чатыры этапы (перыяды), межы якіх акрэслены ўмоўна.

Першы этап — «пачатак распрацоўкі паняцця кагнітыўнага стылю». Ён прыходзіцца на 20—30-я гг. [7] альбо на 30—40-я гг. [8; 20].

Другі этап — станаўленне стылявога падыходу. Традыцыйны стылявы падыход, па М. А. Халоднай, прыходзіцца на 50—70-я гг.; перыяд парцыяльных стыляў, па Т. В. Карнілавай і Г. У. Парамей, — 50-я — пачатак 70-х гг. Як сцвярджае М. А. Халодная, гэты этап характарызуецца аперацыяналізацыяй вызначэння кагнітыўных стыляў, вызначэннем стылявых якасцей праз працэдуру іх вымярэння [20].

Трэці этап — «сваебодны этап стылевога подходу с яго тенденцыяй к гипербалізацыі паняцця когнітыўнага стыля», на думку М. А. Халоднай, пачаўся з канца 80-х гг. XX ст. Т. В. Карнілава і Г. У. Парамей лічаць, што трэці этап адпавядае дзесяцігоддзю (1975—1985) і характарызуецца распрацоўкай фактарных тэорый кагнітыўных стыляў.

Чацвёрты этап — сучасны этап у псіхалогіі кагнітыўных стыляў. Т. В. Карнілава і Г. У. Парамей абазначыць яго як «структурна-функцыянальны перыяд». У адрозненне ад уласцівай ранейшым даследаванням кагнітыўных стыляў псіхадыягнастычнай традыцыі, сучасны стратэгіяльны падыход накіраваны на выяўленне фарміруемых стылем пазнавальных (інтэлектуальных стратэгіі). У далейшым будзем карыстацца назвамі этапаў, прапанаванымі Т. В. Карнілавай і Г. У. Парамей, якія, на наш погляд, шырэй адлюстроўваюць змястоўны і інструментальны бакі звалюцы ўяўленняў аб кагнітыўных стылях. Аднак першы этап зручней абазначыць як нулявы, паколькі ў гэты час адсутнічала само паняцце кагнітыўнага стылю (табл.).

У айчынай псіхалогіі праблематыку кагнітыўных стыляў пачалі распрацоўваць у Ленінградскім дзяржаўным універсітэце пад кіраўніцтвам І. П. Палея ў кантэксце дыферэнцыяльнай псіхалогіі. Навуковы інтарэс да гэтай праблемы абумоўліваўся тым, што пры вывучэнні кагнітыўных стыляў вылучыўся шэраг супярэчнасцей: суадносінны біялагічнага — сацыяльнага, стабільнасці — мабільнасці, фармальнасці — змястоўнасці, трансітуатывнасці — сітуатывнасці ў псіхалогіі асобы [5].

З сярэдзіны 70-х гг. у галіне псіхалогіі кагнітыўных стыляў атрымалі вядомасць працы І. Н. Казловай (1975), В. Колгі (1976), А. Т. Сакаловай (1976), А. В. Салаўёва (1977), М. С. Ягоравай (1979) і інш. Першым выданнем у айчынай псіхалогіі, у якім псіхалогіі кагнітыўных стыляў прысвячалася асобная глава, стаў зборнік «Психологические проблемы индивидуальности» [13]. У ёй былі апублікаваныя рэзультаты тэарэтычных і эмпірычных даследаванняў індывідуальнага стылю асобы, уключаючы працы па кагнітыўных стылях, стылях дзейнасці і зносінах.

У маі 1986 г. у Талінскім педагогічным інстытуце імя Э. Вільдэ быў праведзены Усеаюзны семінар па псіхалогіі кагнітыўных стыляў, у якім прынялі ўдзел 70 спецыялістаў. Дыскусія разгарнулася вакол трох праблем: суадносінны інструментальнага і рэзультатывага ў кагнітыўных стылях; месца кагнітыўнага стылю ў структуры індывідуальнасці; мабільнасць — устойлівасць кагнітыўнага стылю [5—6]. З 1990 г. лідэрам айчынай школы псіхалогіі кагнітыўных стыляў стала М. А. Халодная.

У беларускай псіхалагічнай навуцы першае навуковае даследаванне, маючае непасрэда-

Табліца

Перыядызацыя даследавання кагнітыўных стыляў

№ п/п	Назва перыяду	Дата	Кароткая характарыстыка	Персаналіі
0	Генезіс стылявога падыходу	20—40-я гг.	Шырокая недыферэнцыраваная трактоўка паняцця стылю	А. Адлер, К. Юнг, Г. Олпарт, Р. Стагнер
1	Парцыяльны	50—60-я гг.	Эмпірычныя даследаванні, распрацоўка і адаптацыя псіхадыягнастычнага інструментарыя, аперацыяналізацыя паняцця кагнітыўнага стылю, перавага тэндэнцыі дыферэнцыяцыі, увядзенне максімальнай колькасці стыляў як біпалярных канструктаў	Г. Уіткін, Дж. Каган, Г. Клейн, Р. Гарднер, Г. Шлезінгер
2	Фактарны	70-я — сярэдзіна 80-х гг.	Карэляцыйныя даследаванні, пошук агульных каардынат, узнікненне тэндэнцыі да інтэграцыі, абагульненне на ўзроўні кагнітыўных стыляў і/альбо іх полюсаў, збераганне традыцыйнага падыходу	Г. Кестлін-Глоджэр, М. Петцольд і Т. Нікель, В. Колга, А. В. Салаўёў, М. С. Ягорава
3	Структурна-функцыянальны	з канца 80-х гг.	Перавага тэндэнцыі да інтэграцыі, пошук устойлівых сувязей і дынамічных структур, функцыянальна-стратэгіяльны падыход, новы нетрадыцыйны характар даследаванняў, эфект расшчаплення полюсаў	Д. М. Уордэл і Дж. Ройс, М. А. Халодная, І. П. Шкуратава, Р. Райдынг, Ч. Носал

ныя адносіны да псіхалогіі кагнітыўных стыляў, выканалі Т. Е. Касарэўская. Яна ўстанавіла, што дзеці з аналітычным стылем успрымання часцей дасягаюць высокага ўзроўню разумення тэксту, чым з сінтэтычным стылем.

А. П. Лабанаў увёў тэму «Кагнітыўныя стылі» ў змест праграмы па «Агульнай псіхалогіі» на аддзяленні біялогіі і практычнай псіхалогіі БДПУ (адкрытую аспіранцкую лекцыю на гэту тэму прачытала, а затым апублікавала С. М. Ісаенка [3]). Ім распрацаваны рабочая і базавая праграмы спецкурса «Актуальныя праблемы псіхалогіі інтэлекту», якія складаюцца з дзвюх частак: псіхалогіі інтэлекту і псіхалогіі кагнітыўных стыляў. У 1999—2000 гг. А. П. Лабанаў і С. І. Копцева выдалі першы ў рэспубліцы вучэбны дапаможнік, які ўтрымлівае матэрыял па кагнітыўных стылях [11].

Результаты даследавання кагнітыўных стыляў полезалежнасці — поленезалежнасці і рыгіднасці — гібкасці пазнавальнага кантролю прадстаўлены ў публікацыях А. П. Лабанава [10—11] і А. А. Дзідкоўскай [2].

Адзначым і спрэчную працу Л. М. Рожынай [14]. З аднаго боку, аўтар падводзіць вынікі шматгадовых даследаванняў кагнітыўнай прастаты — складанасці (1993, 1998—2002 гг.). У якасці дыягнастычнага інструментарыя даследчыца выкарыстоўвае аўтарскі варыянт мадыфікацыі Тэсту асобасных канструктаў Дж. Келі, якая праводзілася А. Г. Шмялёвым. З другога боку, неабгрунтавана (як тэарэтычна, так і эмпірычна) Л. М. Рожына вылучае крытэрыі кагнітыўнага стылю «полезалежнасць — поленезалежнасць». Колькасць «неповторяюцца дэталей, адзначаных іспытуемымі пры апісанні художественных ілюстрацый» [14, с. 8], не сведчыць у неабходнай меры аб кагнітыўным стылі полезалежнасці — поленезалежнасці. Выклікаюць сумненне такія крытэрыі, як дакладнасць, яснасць вобраза, аб'ём і паўната яго апісанняў. Характар аналізу апісання карцін, прапанаваны аўтарам, заснаваны на тым, што даследуемая фіксавалі ўвагу на знешніх характарыстыках бачнага поля альбо выхадзе за яго рамкі, звярталіся да ўнутраных характарыстык, — гэта знешні — унутраны локус кантролю альбо рыгіднасць — гібкасць пазнавальнага кантролю. Так, у тэсце Р. Гарднера [19] аддаленасць асацыяцыі ад слова-стимула (дыстанцыя і колькасць асацыяцый) выступае ў якасці крытэрыю гібкага пазнавальнага кантролю. Аднак Л. М. Рожына робіць вывад, зыходзячы выключна з якаснага аналізу апісанняў. Яна не суадносіць атрыманыя даныя з распаўсюджанымі ў сусветнай і айчынай практыцы дыягнастычнымі метадыкамі.

Даследаванне кагнітыўных стыляў у айчынай (савецкай, расійскай і беларускай) псіхалогіі на мове матэматыкі можна выразіць формулай: $N - 1$, гэта значыць новы імпульс узнікаў у замежнай (галоўным чынам амерыканскай) псіхалагічнай навуцы і стымуляваў аналітычны даследаванні ў айчынай псіхалогіі кагнітыўных стыляў. У многім такая сітуацыя з'яўляецца вынікам павольнага пераходу айчынных псіхолагаў на тэарэтыка-метадалогічныя палажэнні кагнітыўнай парадыхмы. Выключэннем з гэтага правіла можна лічыць апошнія працы М. А. Халоднай (канцэпцыя расшчаплення полюсаў кагнітыўных стыляў), якія адпавядаюць тэорыі і метадалогіі рэальнага перыяду.

Новыя тэндэнцыі ў псіхалогіі кагнітыўных стыляў. Аналіз апошніх прац па псіхалогіі кагнітыўных стыляў [20; 24—26] дазваляе зрабіць наступны вывад: размова можа ісці аб завяршэнні першага вітка спіралі ў эвалюцыі даследавання стыляў. З пункту гледжання тэорыі і метадалогіі у псіхалогіі кагнітыўных стыляў зноў стаў ужывацца стылявы падыход (без слова «кагнітыўны»). Розніца заключаецца ў тым, што слабадыферэнцыраваныя ўяўленні аб стылі часоў А. Адлера ўступілі месца складанаструктураванай цэласнай канцэпцыі стылявога падыходу.

У выніку значна пашырылася псіхалагічная геаграфія абласцей даследавання. Як сцвярджае А. У. Лібін [9], сёння кагнітыўныя стылі вывучаюцца ў сувязі з трыма напрамкамі: асобнымі дыспазіцыямі, характарыстыкамі кагнітыўных працэсаў, параметрамі паводзін і дзейнасці. Тую ж думку выразіла і М. А. Халодная [20]: калі першапачаткова ў кагнітыўна-стылявых даследаваннях на першы план выходзіла індывідуальная спецыфіка перапрацоўкі інфармацыі, то ў сучасных працах пераважае тэндэнцыя выкарыстоўваць паняцце «кагнітыўны стиль» у больш шырокім яго значэнні як устойлівага перавагі пэўных спосабаў пазнавальнай дзейнасці.

ЛІТАРАТУРА

1. Адлер А. Наука жить. Пер. с англ. и нем. К., 1997.
2. Didkovskaya O. A. Cognitive Styles and Problems of Psychological Education // The Second International Conference on Neural Networks and Artificial Intelligence ICNNAI-2001. Мн., 2001. Р. 241—245.
3. Ісаенка С. М. Праяўленні кагнітыўных стыляў у пазнавальнай дзейнасці і зносінах // Псіхалогія. 1996. № 3. С. 86—94.
4. Клаус Г. Введение в дифференциальную психологию учения. М., 1987.
5. Когнитивные стили: Тез. науч.-практ. семинара. Таллинн, 1986.

6. Колга В., Лебедева Н. М., Агеева В. С. Семинар по когнитивным стилям // Вопросы психологии. 1986. № 5. С. 187—188.
7. Корнилова Т. В., Парамей Г. В. Подходы к изучению когнитивных стилей: 20 лет спустя // Вопросы психологии. 1989. № 6. С. 140—147.
8. Либин А. В. Дифференциальная психология: на пересечении европейских, российских и американских традиций. М., 1999.
9. Либин А. В. Единая концепция стиля человека: метафора или реальность? // Стиль человека: психологический анализ. М., 1998. С. 109—124.
10. Лобанов А. П., Дидковская О. А. Интеллект и организация познавательной деятельности в юношеском возрасте // Когнитивные штудии: Сб. ст. Когнитивная психология. Мн., 2002. Вып. 1. С. 55—58.
11. Лобанов А. П., Колтеева С. И. Актуальные проблемы психологии интеллекта: В 2 ч. М., 2000. Ч. 1.
12. Лосев А. Ф. Понимание стиля от Бюффона до Шлегеля // Литературная учеба. 1988. № 1. С. 153—167.
13. Психологические проблемы индивидуальности. М., 1984. Вып. 2.
14. Рожина Л. Н. Восприятие художественного образа как показатель когнитивного стиля // Психология. 2004. № 4. С. 3—12.
15. Сидоренко Е. В. Терапия и тренинг по Алфреду Адлеру. СПб., 2000.
16. Сизов К. В. Индивидуальный стиль и проблема личностного подхода к способностям // Вопросы психологии. 1988. № 2. С. 160—167.
17. Исследования познавательных стилей в американской психологии // Зарубежные исследования по психологии познания. М., 1977. С. 235—249.
18. Стиль в литературе и искусстве // БСЭ. 1971. Т. 24. С. 514—516.
19. Холодная М. А. Когнитивные стили как проявление своеобразия индивидуального интеллекта. Киев, 1990.
20. Холодная М. А. Когнитивные стили: О природе индивидуального ума. М., 2002.
21. Холодная М. А. Психология интеллекта: парадоксы исследования. СПб., 2002.
22. Шкуратова И. П. Когнитивный стиль и общение. Ростов н/Д., 1994.
23. Messer S. B. Reflection-impulsivity: A review // Psychol. Bull. 1976. V. 83. № 6. P. 1026—1053.
24. Nosal Ch. S. Psychologiczne modele umysly. Warszawa, 1990.
25. Rush G. M., Moore D. M. Effect of restructuring training and cognitive style // Educat. Psychology 1991. V. 11. P. 309—321.
26. Wardell D. M., Royce J. R. Toward a multifactor theory of style and their relationship to cognition and affect // J. Pers. 1978. V. 46. № 3. P. 474—505.

SUMMARY

The article dwells on the problems of theoretical and methodological approaches to cognitive style studies. It also suggests the analysis of style approach from its very start up to its contemporary state. The author proposes the periodisation of cognitive studies in psychology.

УДК 159.99

А. А. Дзідкоўская, А. П. Лабанаў

СУЧАСНЫЯ КЛАСІФІКАЦЫІ І ДЭФІНІЦЫІ КАГНІТЫЎНЫХ СТЫЛЯЎ

Класіфікацыя кагнітыўных стыляў. Прыведзеная перыядызацыя даследаванняў кагнітыўных стыляў пацвярджае, што неабходнасць распрацоўкі іх класіфікацыі ўзнікла на мяжы першага і другога этапаў даследаванняў. Папершае, рэзультатам парцыяльнага падыходу з'яўляецца дастаткова вялікая колькасць самастойных кагнітыўных стыляў. Па-другое, узнікла неабходнасць збалансаваць развіццё тэндэнцыяў да дыферэнцыяцыі і інтэграцыі ў псіхалогіі кагнітыўных стыляў, ураўнаважыць іх.

Змест канкрэтнай класіфікацыі кагнітыўных стыляў абумоўлены тым, якім падыходам — множным альбо унітарным — кіруецца яе аўтар. Гэтыя падыходы, відавочна, былі выдзелены па аналогіі з дзвюма лініямі (Ч. Спірмэна і Л. Тэрстоўна) у псіхалогіі інтэлекту. Так, у 1990 г. М. А. Халодная проста канстатуе

наяўнасць паўтара дзесятка кагнітыўных стыляў [10], не ўдзяляючы ўвагі праблеме кагнітыўных стыляў, зыходзячы з множнага падыходу. У наступных фундаментальных выданнях [11—14] яна падае аналіз замежных класіфікацый і прапаноўвае найбольш глабальную аўтарскую класіфікацыю стыляў.

М. А. Халодная ў якасці радавога (найбольш агульнага) паняцця выкарыстоўвае тэрмін «пазнавальныя стылі» як тыпы стылявых якасцей інтэлекту. Пазнавальныя стылі яна падзяляе на чатыры групы: кадзіравання інфармацыі; кагнітыўныя; інтэлектуальныя; эпістэмалагічныя.

Стылі кадзіравання інфармацыі — гэта індывідуальна-своеасаблівыя спосабы ўяўлення інфармацыі ў залежнасці ад дамінавання пэўнай мадальнасці вопыту. У айчынай традыцыі дадзеныя стылі разглядаюцца ў кантэксце рэпрэзентатыўнай сістэмы чалавека.